

O ANALIZĂ A MESAJULUI ANTIMASONIC REFLECTAT ÎN PAGINILE PUBLICAȚIEI *LIGII APĂRĂRII NAȚIONALE CREȘTINE (L.A.N.C.)*, „ÎNFRĂȚIREA ROMÂNEASCĂ”

Alexandru Rufanda*

Abstract: *The interwar period in Romania was characterized by the emergence and rise of several far-right groups with a nationalist touch. They carried out real anti-Semitic campaigns, thus looking for the culprits for the multiple persistent social and political problems in Romania. The anti-Semitic message escalated to the point of advancing conspiracy theories in which Freemasonry was a basic element. One of the most visible far-right organizations was the **League of Christian National Defense**, which also published the magazine „Romanian Brotherhood”. This publication appeared in Cluj, between 1925-1931. In its pages, real anti-Semitic campaigns took place, with a radical character, even reaching violent exhortations. In the present study we will be able to follow the escalation of the anti-masonic message in the pages of the magazine, trying to make a correlation of the texts with the socio-political realities of the time. Thus we will be able to observe the manipulation methods used, reaching the climax, the triggering of a real witch hunt, or more precisely in this case, a Freemason hunt.*

Keywords: *League of Christian National Defense, Romanian Brotherhood, Cluj, Anti-Semitic, Freemasonry*

Manifestările anti-masonice în perioada interbelică au reprezentat o caracteristică istorică în mai multe state europene. Din Spania în România și din Grecia în Germania, masoneria a fost condamnată, acuzată de comploturi și conspirații dintre cele mai bizare. Pornirilor anti-masonice li se va asocia un val antisemit fără precedent, care va culmina în cele din urmă cu Holocaustul evreilor organizat de regimul fascist. În acest sens este interesant să observăm cum au evoluat discursurile anti-masonice în presa de extremă dreaptă în România. Un exemplu clasic în acest sens îl reprezintă ziarul „Înfrățirea Românească”, care era *Organul Ligii Apărării Naționale Creștine (L.A.N.C.)* și era editat la Cluj. Iar, dacă la începuturile sale, ziarul ataca cu precădere masoneria în plan internațional, pe parcurs se va trece la masoneria din România, pe care nu doar o vor înfiera, ci se va ajunge chiar la îndemnuri violente împotriva ei. Având în vedere anumite momente din parcursul L.A.N.C., cum ar fi distanțarea de aceasta în 1927 a lui Corneliu Zelea Codreanu, este important să urmărim discursul anti-masonic din paginile publicației oficiale a acestei organizații pentru a înțelege fluctuațiile discursului radical de extremă dreaptă din acea perioadă. În anii '30 ai secolului XX, francmasoneria va fi atacată virulent, biserica oficială raliindu-se la

* Doctorand, University of Bolton, England; e-mail: a.rufanda@gmail.com

discursul antimasonic și chiar antisemit, ajungându-se ca în 1937 mișcarea masonică românească să fie forțată să își înceteze activitatea. În acest sens, de-a lungul timpului s-a acordat o atenție deosebită deceniului anilor '30, însă nu s-a încercat o analiză a evoluției (sau mai degrabă, din punctul de vedere al moralității discursului, putem vorbi despre o involuție) discursului antimasonic premergător anilor '30, pentru a înțelege de ce s-a ajuns la culminațiunile de mai târziu.

În anii '20 pe teritoriul României au fost înființate mai multe organizații de extremă dreaptă, care ulterior se vor regăsi, fie doar ca factură, fie la propriu, sub umbrela L.A.N.C. Astfel, în primăvara anului 1920, la Cluj activa organizația *Frăția de Cruce*, sub conducerea lui Amos Frâncu¹. La scurt timp, în luna ianuarie 1922, la Iași, A.C. Cuza și N.C. Paulescu înființează *Uniunea Național-Creștină*, care la 4 martie 1923 se va transforma în *Liga Apărării Naționale Creștine* (L.A.N.C.)². Așa cum era de așteptat, pe fundalul mișcărilor studentești, L.A.N.C.-ul a câștigat tot mai mult teren, ajungând chiar ca la alegerile din 1926 să obțină 4,8% din voturi³. Cu toate acestea, pentru că unii dintre liderii cei mai vizibili, precum era Corneliu Zelea Codreanu, nu erau mulțumiți de poziția personală obținută, în 1927 L.A.N.C. va cunoaște o sciziune. Anume în acel moment, Zelea Codreanu se va distanța de *Ligă*, înființând *Legiunea Arhanghelului Mihail*. Ulterior, în 1929, *Legiunea* se va reorganiza transformându-se în *Garda de Fier*⁴.

Primul mesaj cu un vădit caracter antisemit și mesaj antimasonic apare în publicația oficială a *Ligii*, în numărul din 1 decembrie 1925⁵. Titlul *Marea lojă francmasonică din Paris a finanțat atentatul contra lui Mussolini* întrunește toate aspectele abordate în materialul publicat. Se relatează despre tentative de asasinat contra lui Mussolini, care ar fi avut loc cu puțin timp înainte, în timpul unor manifestații fasciste la Roma. Mai exact, autorul rândurilor (rămas anonim) menționează că era vorba despre „mari serbări fasciste”. În continuare se relatează o poveste despre „jidanii” care ar fi dorit să-l asasineze pe liderul mișcării fasciste italiene și care ar fi primit ordine în acest sens, dar și o finanțare de 140.000 lire de la „marea lojă francmasonică din Paris”. Presupusul atentat a fost demascat la timp însă tocmai acest fapt a dus la emiterea ordinului de către Mussolini, prin care „toate lojele francmasonice au fost ocupate de miliția fascistă”. De parcă nu erau de ajuns toate componentele conspiraționiste ale acestei istorii, se mai adăuga că „amestecul partidului socialist în acest atentat fusese dovedit”. Respectiv, urma ca și acest partid să fie scos în afara legii. În încheiere se specifică: „jidanii francmasoni și socialiști au suferit o înfrângere bine meritată, iar doctrina naționalistă-fascistă era singura în stare să distrugă tendințele anarhice ale jidovimii internaționale.”

¹ Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga: o viață, un destin*, vol. 2, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2007, p. 91.

² Kurt W. Treptow, „Procesul” lui Corneliu Zelea Codreanu: mai 1938, Iași, Edit. Dosoftei, 1994, p. 214 [infra: *Procesul* ...].

³ C. Enescu, *Semnificația alegerilor din decembrie 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, „Sociologie Românească”, Anul II, Nr. 11–12, p. 518.

⁴ Treptow, Kurt W., *op. cit.*, p. VI.

⁵ „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 3, 1 Decembrie, 1925, p. 16.

Acesta avea să fie doar primul material îndreptat contra francmasoneriei, din paginile „Înfrățirii Românești”. De facto, întregul spectacol cu atentatul împotriva lui Mussolini își construiește elucubranta poveste despre implicarea francmasoneriei, în baza faptului că unul dintre generalii cunoscuți ai Italiei, și anume generalul Capello, luase atitudine împotriva lui Mussolini. Capello era francmason, însă nu s-a dovedit niciodată vreo implicare a francmasoneriei franceze sau, cu atât mai mult, o finanțare a unei astfel de acțiuni⁶. Respectiv, tentativa de atentat din 4 noiembrie 1925 constituia doar un motiv pentru adoptarea legii contra masoneriei de mai târziu. Însăși „Înfrățirea Românească” din 15 decembrie 1925 va relata toate aceste lovituri⁷. Sub titlul *Distrușterea francmasoneriei în Italia*, se anunța că în senatul italian fusese votată, cu 208 voturi pro și 6 voturi împotriva, „legea anti-francmasonică”. Fascia Națională Italiană urma să pună în aplicare legea votată. Autorul anonim al rândurilor își exprima dorința ca o asemenea lege să fie adoptată în toate țările „unde bântuie iudeomasoneria”.

Se pare că luna decembrie a anului 1925 a constituit perioada în care L.A.N.C. a decis să-și întetească mesajul anti-masonic, pornind o propagandă de lungă durată. Or, nu în zadar, la 26 decembrie 1925, în cadrul unei conferințe studențești, iese la rampă Ion C. Cătuneanu, cu o prezentare intitulată *Despre Francmasonerie*. Ion Cătuneanu va constitui alături de Nicolae Paulescu vârful de lance al luptei antimasonice, ale cărui discursuri vor fi publicate constant, din acel moment, în paginile organului de propagandă al L.A.N.C.-ului. Chiar prezentarea de la Dej va fi publicată pe 6 pagini ale „Înfrățirii Românești” din 1 februarie 1926⁸. Întregul său discurs, adresat studenților someșeni, este constituit din fragmente de jurăminte și ritualuri masonice, scoase din context, pentru a crea o atmosferă conspiraționistă și tenebroasă. În același timp textul se întemeiază textul exclusiv pe surse antimasonice. Printre acestea se regăsește enciclica *Humanum Genus*, emisă de către Papa Leon XIII⁹. De reținut este faptul că citarea textelor papale se face după edițiile antimasonice ale lui Leo Taxil, cunoscut pentru impostura sa în această privință. Un alt autor cu poziții antimasonice, invocat și citat masiv de către Cătuneanu, este Paul Rosen. În special sunt inserate citate din Paul Rosen cu privire la Garibaldi și la apartenența masonică a acestuia. Însă ceea ce neglijează cu desăvârșire Cătuneanu este faptul că Rosen însuși în scrierile sale este extrem de inexact, confundând instituțiile masonice și nediferențind titluri, termeni sau chiar locații¹⁰. Se vede că acuratețea informațiilor nu

⁶ Massimo Della Campa, Giorgio Galli, *La Massoneria Italiana. Grande Oriente: più luce. Due opinioni al confronto*, Franco Angeli, 1998, p. 69.

⁷ „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 4, 15 Decembrie 1925, p. 16.

⁸ *Ibidem*, Anul II, No. 7, 1 Februarie 1926, p. 1–6.

⁹ *Ibidem*, p. 2.

¹⁰ Charles Hacks, *Le Diable au XIXe siècle, ou les Mystères du Spiritisme: la Franc-Maçonnerie Luciférienne, révélations complètes sur le Palladisme, la Théurgie, la Goétie et tout le Satanisme moderne; Magnétisme occulte, pseudo-spirites et vocates procédants, les médiums lucifériens, la Cabale fin-de-siècle, Magie de la Rose-Croix, les possession à l'état latent, les précurseurs de l'Anté-Christ*, vol. 1, Paris et Lyon, Delhomme et Briquet, 1892, p. 446.

constituia o condiție *sine qua non* în contextul invocat. Pe de altă parte, autorul caută să motiveze apartenența masonică a lui Garibaldi, invocând presupunerea că acesta ar fi putut fi astfel manipulat, deoarece „ordinele” în masonerie [sic !] ar diferi de la un grad la altul. Asta chiar dacă mai înainte, același Cătuneanu menționase că Garibaldi este un erou național al Italiei, care fusese admis la „cea mai înaltă treaptă masonică”. Oricum, inadvertențele se încearcă a fi acoperite cu un presupus citat despre „adevăratul rol al francmasoneriei”¹¹. Este de observat faptul că atunci când Cătuneanu citează fragmente din presupuse instrucțiuni date de către organizațiile masonice membrilor lor, nu este indicată sursa. În puținele cazuri când totuși sursele sunt citate, acestea reprezintă publicații antimasonice și anti-semite, cu un caracter obscur, cum ar fi „La Francmaçonnerie – Synagogue de Satan”, revista anti-semită „Hammer”, etc.

I.C. Cătuneanu

¹¹ „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 7, 1 Februarie 1926, p. 2–3.

Așa cum era de așteptat, era inevitabil să nu se ajungă la *Protocoalele Înțelepților Sionului*, citate masiv¹². Este de prisos să mai menționăm că așa-zisele *Protocoale* sunt un fals renumit, fapt demonstrat în nenumărate rânduri, una dintre cele mai docte demonstrații fiind prezentată în cadrul Comisiei Juridice a Senatului S.U.A. în 1964¹³.

În încheierea discursului său de 6 pagini (a câte 3 coloane fiecare), Cătuneanu spune deschis că mesajul său este antisemit. El afirmă chiar: „Iată de ce fiecare din noi are datoria să fie antisemit nu cu vorba, ci cu fapta”¹⁴.

Propaganda antisemită devenise una dintre pietrele de temelie a doctrinei *național-creștine* adoptate de L.A.N.C. Acest fapt nu era mascat sau ascuns, se apela chiar la discursuri antisemite foarte acide. Mai mult, se încerca o ostracizare pe față a tot ce putea avea oarecări conotații iudaice. De exemplu, între două articole în care *maghiarizarea* Clujului era condamnată vehement, era plasat un material intitulat *Listele rușinei naționale*, în care se semnalau numele evreilor ce figurau pe listele diferitor partide de pe întreg teritoriul României, care candidaseră la alegerile comunale de curând. Numele etnicilor evrei erau evidențiate, iar subtitlurile erau: *Lista naționalo-socialisto-sionistă din Cluj*, *Lista liberalo-maghiaro-jidovească din Cluj*, *Lista naționalo-ruso-jidovească din Chișinău* etc. În cazul listei din Chișinău, pe lângă faptul că apare și numele lui Pan Halippa, este evidențiat și numele unui oarecare *Kenigsat*¹⁵. Faptul este demn de atenție dat fiind că mai târziu, la 14 februarie 1931, într-o notă informativă a chesturii de poliție din Chișinău, va figura numele lui Eugen Kenigsatz, avocat, care ar fi organizat o lojă masonică în casa sa. În aceeași notă informativă se specifica faptul că fiica lui Kenigsatz a fost implicată în mișcarea bolșevică din Rusia, fapt pentru care ar fi fost executată¹⁶. Mențiunea numelui lui Kenigsatz în numărul din 1 martie 1926 al „Înfrățirii Românești” este cu atât mai valoroasă cu cât până la momentul de față nu cunoaștem prea multe detalii despre acest avocat.

Dacă mai sus am menționat lipsa indicării surselor în discursul antisemit al lui Ion Cătuneanu, fapt ce demonstrează intenția de manipulare a informațiilor și excluderea contextului general, în continuare vom putea observa o evoluție a metodelor abordate de către L.A.N.C. În aprilie 1926, se publica un scurt material intitulat *Un document din tabăra jidovească*. Se pretindea că în București, cu ocazia alegerilor comunale, etnicii evrei ar fi împărțit un manifest, al cărui text este reprodus. Se invocă faptul că redacția „Înfrățirii Românești” ar fi intrat în posesia *documentului* datorită

¹² *Ibidem*, p. 4–5.

¹³ *Protocols of the Elders of Zion: A Fabricated „historic” Document. A Report Prepared by the Subcommittee to Investigate the Administration of the Internal Security Act and Other Internal Security Laws to the Committee on the Judiciary United States Senate*, Washington, U.S., Government Printing Office, 1964.

¹⁴ „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 4, 15 Decembrie 1925, p. 6.

¹⁵ *Ibidem*, Anul II, No. 9, 1 Martie 1926, p. 7.

¹⁶ Alexandru Rufanda, *Istoria Francmasoneriei din Basarabia. Or. Chișinău și Orhei, 1821–1937*, București, Centrul Național de Studii Francmasonice, Edit. Nestor, 2019, p. 149.

unui student bucureștean care le-ar fi expedit un exemplar. Cu toate acestea, nu este indicat numele studentului. Înainte de reproducerea textului pretinsului manifest, redacția îndeamnă cititorul să cugete la „abizul de ură [sic !], de bârfire, de intoleranță și cruzime ce clocotesc în sufletul jidanului”. Dacă nu am fi expus mai sus exemplele antisemite și antimasonice din paginile organului oficial al L.A.N.C., am fi putut crede că se vorbește în numele unei organizații totalmente diferite. Textul pretinsului manifest, după ce face o introducere în temă, vorbind despre Brătianu ca despre un dușman pe față al poporului evreu, reproduce o așa-zisă decizie a *Marii Loje* cu privire la scrutinul alegerilor comunale. Se pretinde că „Marele Consiliu al U.E.R. [Uniunea Evreilor Români] precum și Marea Loje etc.” [sic !], ar fi hotărât ca în ziua de 4 februarie toți evreii să-și dea votul în favoarea partidelor care chipurile ar apăra „drepturile Evreilor încălcate de Români”. În continuare apare îndemnul de a vota „marii oameni de stat și protectori ai noștri în frunte cu dnii: Nicolae Iorga, Maniu, Stere, dr. Lupu, Vaida Voivoe [sic !], Mihalache etc.”. Discursul se încheie astfel: „cei care vor încerca să se atingă numai de noi, îi vom distruge fără cruțare și fără milă.” Semnau *Marea Loje și Supremul Consiliu*¹⁷.

Pentru un cititor neavizat, acest text putea trece drept autentic. Cu toate acestea, după o analiză de suprafață vom înțelege că este un fals grosolan menit să manipuleze opinia publică. Dacă detaliile cu privire la Guvernul Brătianu încă le putem crede ca fiind extrase din discursul unei asociații evreiești, atunci partea cu „Marele Consiliu al U.E.R. precum și Marea Loje etc.”, vădește o totală necunoaștere a structurilor masonice. O Mare Lojă nu poate semna manifeste de comun acord cu asociații profane, mai ales atunci când vine vorba despre aspecte ce implică politica sau religia. Abreviatul *etc.* denotă o necunoaștere a tipicului masonic de întocmire a documentelor. Mai mult, de obicei L.A.N.C.-ul nu pregeta să specifice despre care *Lojă* vorbește, fie ea pariziană (după cum am văzut în cazul atentatului împotriva lui Mussolini) sau de oriunde altundeva. Mai ales în cazul de față, unde se dorea o amalgamare a elementelor conspiraționiste de sorginte antisemită și cu cele masonice, s-a evitat specificarea detaliilor. În continuare înțelegem că se dorea denigrarea unor oameni politici precum Nicolae Iorga, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod etc, ale căror nume nu doar sunt enunțate, dar sunt accentuate și transliterate cu majuscule. Iar semnătura de final, *Marea Loje și Supremul Consiliu*, denotă încă o dată că se dorea cu tot dinadinsul implicarea elementelor masonice. Așadar, discursul falsului manifest începea cu adresarea *Fii ai lui Israel* și se termina cu *Marea Loje și Supremul Consiliu*. Unde mai punem că niciodată documentele masonice nu sunt semnate cu numele organizației. Orice document masonic este semnat de către demnitarii lojei, *Marii Loje* sau a *Supremului Consiliu*. Drept dovadă stau sutele de documente publicate până în momentul de față și care pot fi accesate chiar și în mediul online.

După o pauză de câteva luni, Ion Cătuneanu va reveni în paginile publicației L.A.N.C. cu un nou material sau mai bine zis o completare a celui din 1 februarie.

¹⁷ „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 12, 15 Aprilie 1926, p. 12.

Astfel, în ediția din 1 septembrie același an, publică articolul *Cum lucrează Francmasoneria*¹⁸. De această dată, materialul prezentat nu era decât o compilare a unor fragmente din cartea deputatului francez Prache, *Le Pétition contre la Francmaçonnerie*, ediția 1905. La un moment dat, citând din această carte, se invocă faptul că „asociațiunile francmasonice [...] obțin de la adepții lor «pe onoarea și pe conștiința lor» îndatoriri, cari le înlănțuiesc pentru totdeauna libertatea de conștiință, cel puțin în viața familiară și socială, precum și libertatea lor individuală și politică”¹⁹. Încheind acest citat, Cătuneanu va plasa o notă de subsol în care întreabă: „Nu-i așa, Domnule Vaida ? Știi de ce te întreb tocmai pe Dta ?”²⁰ Nu cunoaștem adevăratele intenții și motive care puteau sta în spatele întrebării plasate de către Cătuneanu. Însă putem intui că existase cândva un dialog între cei doi, în cadrul căruia Alexandru Vaida-Voevod și-ar fi expus unele idei, care de altfel, în anumite puncte, convergeau cu ideile extremei drepte. Drept mărturie a celor afirmate aici stă o scrisoare a lui Vaida-Voevod din 21/25 mai 1919, în care acesta povestește cum a ajuns ca, împreună cu renumitul „lot de la Paris”, să primească inițierea masonică în loja pariziană *Ernest Renan*. El considera că într-adevăr exista o doză de conspiraționism în ce privește influența lojelor maghiare, săsești și evreiești, loji care activau sub obediența Marelui Orient din Germania. Cu toate acestea, tot Vaida-Voevod considera că inițierea în masonerie a delegaților români le putea oferi șansa de a nu mai fi priviți ca niște „semisălbatici cari nici măcar până la organizarea francmasonică nu au ajuns”. Vom cita în continuare un fragment din scrisoarea invocată, pentru a ilustra punctul de vedere ambiguu al lui Vaida-Voevod:

„Maghiarii, jidovii și sașii își au lojele. Acestea sunt în strânsă relație cu Marele Orient german și cu toate organizațiile mari din lume. Am intrat în relații cu francmasonii. [...] Am negociat cu ei. [...] Contactele și afilierea la Marea Lojă a Franței ne-ar permite să paralizăm prepotența francmasoneriei maghiare, ovreiești și săsești în interiorul țării și să avem un sprijin puternic internațional. Pe încetul, i-am asimilat noi în organizațiile noastre pe străini, nu ei pe noi. În străinătate nu am mai fi un fel de semisălbatici, cari nici măcar până la organizarea francmasonică nu au evoluat.”²¹

Se pare că anume viziunea lui Vaida-Voevod îi lipsea lui Ion Cătuneanu. Oricum pornirile antisemite extremiste, se manifestau și în acest articol, finalizat cu formularea unuia dintre scopurile L.A.N.C., în termeni antisemiți și rasiali: „deparazitarea țării de Jidani”²².

„Înfrățirea Românească” a găzduit un ultim material pe anul 1926, dedicat *Francmasoneriei în lumina „Protocoalelor”*, semnat de același Ion Cătuneanu²³.

¹⁸ *Ibidem*, Anul II, No. 21–22, 1 Septembrie 1926, p. 5.

¹⁹ *Ibidem*, p. 6.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Gheorghe Bichicean, *Universalism masonic și interese naționale (1914–1919)*, vol. II, *Ziditori pentru România. Francmasoni în loja „Ernest Renan”*, Sibiu, Edit. Armanis, 2019, p. 48.

²² „Înfrățirea Românească”, Anul II, No. 21–22, 1 Septembrie 1926, p. 7.

²³ *Ibidem*, Anul III, No. 4, 15 Decembrie 1926, p. 1–3.

Așa cum am arătat mai sus, știm deja că *Protocoalele înțelepților Sionului* sunt un fals renumit. Ceea ce iese în evidență de această dată în discursul lui Cătuneanu sunt îndemnurile la acte mai puțin pașnice, pornind de pe poziții de pretinsă superioritate intelectuală. Astfel, autorul rândurilor consideră că francmasonii „trebuie scuturați până vor vedea realitatea”. El consideră că francmasonii nu sunt capabili de a înțelege în ce fel de organizație au intrat: „nici nu știți unde intrați, nici cu cine lucrați, nici cine vă conduce.”²⁴ Observăm maniera caracteristică organizațiilor și regimurilor de tip totalitar, în care nimeni în afară de conducători nu poate pretinde că ar fi capabil pe cont propriu să înțeleagă cum stau lucrurile. Nota conspiraționistă devenise la acest moment o normalitate în discursurile reprezentanților L.A.N.C..

O dovadă certă a tehnicilor selectiv-manipulatorii ale propagandei antimasonice și antisemite a celor din L.A.N.C. o reprezintă reproducerea discursului antisemit al lui Mihail Kogălniceanu, cu un comentariu însoțitor scris de același Ion Cătuneanu. Astfel, în numărul din 1 august 1927, era readus în atenția publicului cititor momentul când la 1869, Ministerul de Externe al Franței trimitea o notă diplomatică autorităților române, cu privire la chestiunea evreiască. La acea vreme ministru de Externe era Mihail Kogălniceanu. Din partea Franței, Ministerul de Externe era reprezentat de marchizul de La Valette. Totul pornise de la plângerile etnicilor evrei, veniți în număr mare din Galiția, cărora li se interzise deschiderea de cârciumi în satele Moldovei, pentru a-i proteja pe țărani. Kogălniceanu a formulat un amplu răspuns adresat autorităților diplomatice franceze, în care explică, indignat de altfel, că „Toleranța religioasă este uă virtute străveche pre țarmurile Dunărei de jos. [...]. Istoria este martură că în vremea cându în Ispania omenii se ardeau pentru opiniuni religioase, în vremea cându jidovii se isgoneau din Germania, România le acorda uă largă ospitalitate, căreia dânsa astă-zi îi devine victimă ! [...] În adevăru, în România, cestiunea jidovilor nu este uă cestiune religioasă, ea este cu totul de altă natură. Ea este uă cestiune națională și tot-uădată uă cestiune economică.”²⁵ În continuare Mihail Kogălniceanu explică pe îndelete că nici măcar nu au avut de suferit la interzicerea activității de cârciumari, evreii născuți în România. Acest gen de activitate li s-a interzis doar evreilor veniți din Galiția și Podolia în număr mare, tocmai căutând refugiu în urma persecuțiilor din Rusia și Austria.

Dacă în discursul lui Kogălniceanu distingem menajarea evreilor autohtoni pe care îi credea asimilați, aceasta fiind tocmai dovada că el nu vorbea de pe poziții antisemite, dimpotrivă Cătuneanu încearcă să direcționeze mesajul său către un antisemitism extremist. El invocă pseudo-argumentul că la momentul de atunci, în 1927, „niciun om luminat” nu mai putea crede în „dogma asimilării” evreilor. Evident, nu a ezitat să aducă în discuție și „infailibila” (în opinia sa) scrierea numită *Procoalele Înțelepților Sionului*²⁶.

²⁴ *Ibidem*, p. 1.

²⁵ *Ibidem*, Anul III, No. 19, 1 August 1927, p. 6.

²⁶ *Ibidem*, p. 9

În cazul de față observăm totuși că Ion Cătuneanu evită să facă referiri și trimiteri la pretensele conspirații „iudeo-masonice”. Ceea ce ne indică o manipulare după bunul plac a informațiilor, făcând uz de criteriul selectiv. Se știa foarte bine că Mihail Kogălniceanu fusese mason, semnalat chiar în calitate de Venerabil al unei loje din București la 1844²⁷. Însă înțelegem că acest detaliu contravenea în secolul XX intereselor antisemite.

Perioada 1926–1927 a constituit momentul de cotitură în care în sânul L.A.N.C. au avut loc disensiuni. Mai exact, încă la începutul anului 1926 apăruseră primele conflicte între A.C. Cuza și familia Codreanu. Mai apoi, în luna iulie, Ion Zelea Codreanu va avea un alt conflict cu A.C. Cuza din cauza neconcordanțelor de opinie cu privire la selecția candidaților pentru alagerile din decembrie 1927. Pe de altă parte, exista un conflict mai mult sau mai puțin tacit între Ion Moța și membrii familiei Codreanu, dat fiind faptul că Moța încerca să pună bazele unei mișcări noi de tineret. Însă în martie 1927, L.A.N.C. îi va acuza pe doi dintre membrii lor, Ioan Istrate și Teodosie Popescu, de un așa-zis „complot fascist” [sic !]. Aceștia doi planificau să se rupă de L.A.N.C. și să direcționeze o bună parte din tineret spre organizația lui Codreanu. Printre altele, la acea vreme, organizația lui Codreanu îi întrunea pe liderii L.A.N.C. din Focșani, mai mulți reprezentanți ai extremei drepte din Iași, precum și pe liderii *Acțiunii Românești* din Cluj²⁸. Toate acestea au zguduit din temelii L.A.N.C.-ul. În paralel, în luna mai 1927, se întorsese de la Paris Corneliu Zelea Codreanu, care va înființa ca alternativă *Legiunea Arhanghelului Mihail*.

Pe fundalul acestor evenimente, L.A.N.C.-ul trebuia să-și mențină pozițiile, mai ales că acum avea și concurenți în persoana lui Moța și Zelea Codreanu. Din acest motiv, își va intensifica mesajele antisemite, scoțând în față nu doar textul pretins antisemit al lui Kogălniceanu, dar și unul al lui Vasile Alecsandri. În numărul din 15 august 1927, „Înfrățirea Românească” va reveni la prevederile Tratatului de la Berlin din 1878, care stipula că România trebuia să naturalizeze etnicia evrei. Cu ocazia votării proiectului de lege existaseră la 1879 luări de poziție prin care se propunea naturalizarea individuală, nu de grup. Acesta este momentul în care Vasile Alecsandri va avea o luare de cuvânt, cu privire la tentativele de implicare în treburile interne ale țării ale Alianței Israelite Universale. La un moment dat, în discursul său, Alecsandri va spune cu privire la etnicia evrei care doreau să impună prevederi legislative în interesul lor: „Puterea lor e nemăsurată, căci se reazămă și se întemeiază pe două alte puteri: francmasoneria religioasă și aurul !”²⁹. Cum era de așteptat, într-un preambul la discursul lui Alecsandri, Ion Cătuneanu, încearcă să sugereze, anumite nuanțe prin care antisemitismul trebuie să fie generalizat, indiferent de direcția în care fusese construit discursul

²⁷ Horia Nestorescu-Bălcești, *Enciclopedia ilustrată a Francmasoneriei din România*, vol. II, București, Edit. Phobos, 2005, p. 199 [infra: *Enciclopedia ...*].

²⁸ Roland Clark, *Holy Legionary Youth. Fascist Activism in Interwar Romania*, Ithaca and London, Cornell University Press, 2015, p. 64.

²⁹ „Înfrățirea Românească”, Anul III, No. 20, 15 august 1927, p. 2.

original. Ca și în cazul lui Kogălniceanu, se trece sub tăcere apartenența masonică a lui Alecsandri, chiar dacă se știa că la 1857 acesta fusese semnalat ca mason într-o lojă din Iași, iar semnalamente cu privire la apartenența sa masonică existau încă din 1843. Ca o replică indirectă, în 1928, o nouă lojă fondată la Iași îi va purta numele³⁰. Cât privește cele afirmate de către Vasile Alecsandri cu privire la „francmasoneria religioasă”, putem înțelege că el făcea referire la încercările unor loji de a disimula factura masonică autentică, implicându-se în afaceri religioase sau cu tentă politică, pentru lobarea intereselor unor grupuri. Or, francmasoneria de facto interzice abordarea subiectelor religioase și politice în cadrul lojelor.

După conflictele interne din cadrul L.A.N.C., care avuseseră loc în perioada 1926–1927, vor dispărea ca prin minune mesajele cu un vădit caracter antimasonic. Anul 1928 nu a cuprins niciun singur material de acest fel în paginile „Înfrățirii Românești”. Acest lucru se explică prin simplul fapt că vârful de lance al atacurilor contra francmasoneriei din cadrul L.A.N.C., Ion Cătuneanu, fondase în 1924 gruparea *Acțiunea Românească* la Cluj, fiind profesor de drept roman la Universitatea de aici³¹. Și așa cum am arătat mai sus, *Acțiunea Românească* din Cluj se va afilia grupării lui Zelea Codreanu, după conflictul cu L.A.N.C. Deci prin absența lui Cătuneanu din cadrul redacției „Înfrățirii Românești” se explică tăcerea cu privire la francmasonerie. Cătuneanu se remarcase dintotdeauna prin poziția sa antisemită și antimasonică, înregistrându-se chiar evenimente violente provocate de el în acest sens. Un exemplu este atacul unor studenți asupra sediului ziarului evreiesc „Új Keleten” din Cluj, în 1924, după ce aici fusese publicată o replică la poziția antisemită exprimată de Cătuneanu. Evident, atacul studențesc avusese loc cu știința aceluia din urmă³².

Chiar dacă *Acțiunea Românească* de la Cluj, condusă de Cătuneanu, trecuse practic de partea taberei lui Zelea Codreanu, oficial în cadrul L.A.N.C. existau în acel moment tabăra lui A.C. Cuza și tabăra lui Ion Cătuneanu³³.

Cu toate acestea, mai târziu, Ion Cătuneanu va reveni în cadrul redacției „Înfrățirii Românești”, așa cum vom vedea.

De la an la an, discursul antisemit și în același timp antimasonic va lua amploare, atingând uneori cote înalte. Mesajele antimasonice ale liderilor extremei drepte, fără a fi fundamentate pe surse credibile și susținându-și discursurile doar pe teorii conspiraționiste și lucrări obscure de propagandă, nu doar îl duceau în eroare pe simplul cititor, dar alimentau constant isteria socială. Astfel, în numărul din 1 noiembrie 1929 al „Înfrățirii Românești”, apare un scurt material, intitulat *Afară cu francmasonii din Biserică !*, semnat de către A. Țieranu din Timișoara.

³⁰ Horia Nestorescu-Bălcești, *Enciclopedia ...*, vol. 1, p. 25.

³¹ *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, Lucian Nastasă (ed.), Cluj-Napoca, Edit. Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, București, Edit. Kriterion, 2011, p. 249.

³² *Ibidem*, p. 271.

³³ Ioan Scurtu, *Politică și viață cotidiană în secolul al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea*, București, Edit. Mica Valahie, 2011, p. 130.

De fapt, articolul era preluat dintr-un alt ziar de propagandă, cu titlul sugestiv de „Svastica Banatului”, editat la Timișoara. Textul în sine reprezintă un exemplu elocvent al transferului de imagine și al disimulării contextului prin plasarea unui mesaj care în esența sa nu are nimic comun cu întregul corp al articolului. Reproducem parțial textul pentru a ilustra cele afirmate:

„Preoții, învățătorii și intelectualii sunt rugați să lumineze poporul asupra pericolului satanic al francmasoneriei jidovești, iar gazetele naționaliste-creștine să reproducă sau să comenteze aceste rânduri. Pe frații plugari îi rugăm să se apropie cu dragoste de preoții noștri, ca să-i salveze din lanțurile ucigătoare, în care au ajuns, din vina mirenilor politicieni, vânduți satanei. [...] Francmasonii din «partide» sunt vinovați că o parte a preoțimii noastre de astăzi nu mai este la înălțimea chemării sale. Jos francmasoneria jidovească internațională ! Trăiască servitorii credincioși ai lui Hristos și mulțimea lor de credincioși !”³⁴

Încercarea forțată de a lega necazurile plugarului de nereușita politică a guvernanților presupuși a fi masoni, precum și aruncarea asupra francmasoneriei a vinii incompatibilității slujitorilor bisericii cu înălțimea spirituală necesară, reprezintă cel puțin un amalgam menit să tulbure liniștea simplului cititor, fără a-i oferi măcar simple dovezi ale unor conexiuni directe, dacă acestea existau cu adevărat. Dincolo de aceasta, observăm aciditatea discursului antimasonic, net superioară discursurilor din anii precedenți, chiar dacă acestea aparțineau lui Cătuneanu.

În același număr al „Înfrățirii Românești”, va fi publicat încă un material antimasonic, de această dată mult mai voluminos, semnat de M. Prăjescu din București³⁵. Materialul era intitulat *Pacifism-iudeo-masonic-revoluționar*. Specificăm faptul că am făcut transliterarea fidelă a titlului, cu toate neconcordanțele sale atât de ordin gramatical, cât și semantic. Autorul articolului se declară vădit deranjat de apariția *Internaționalei Pacifiste*. Mai mult, el se declară nemulțumit și de acțiunile Ligii Națiunilor care încerca să sprijine dreptul de vot al femeilor. Iar în toate acestea, M. Prăjescu vedea mâna francmasoneriei, or, nu în zadar el face referire la Leon de Poncins, care scrisese împotriva masoneriei și pe care autorul român îl considera responsabil de nobila faptă de a „smulge masca de pe fața pacifismului Iudeo-Masonic Revoluționar”³⁶. Considerând că nu este de ajuns să invoce acțiunile Ligii Națiunilor, va folosi în textul său și elemente ale Congresului de la Praga, din vara anului 1928, al *Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică*. Și aici, Prăjescu vede mâna francmasoneriei sau mai exact a evreilor care încearcă să-și infiltreze organele de propagandă comunistă, în paginile cărora și-ar fi publicat luările de cuvânt din cadrul Congresului, părintele Iuliu Scriban de la Facultatea de Teologie din Chișinău³⁷. Nu scapă de suspiciuni nici profesorul universitar S. Mehedinți, care și-ar fi expus punctul de vedere conform căruia învățământul

³⁴ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 1, 1 Noembrie 1929, p. 4.

³⁵ *Ibidem*, p. 8–11.

³⁶ *Ibidem*, p. 8.

³⁷ *Ibidem*, p. 9.

ar trebui să fie internaționalizat sau, altfel spus, racordat la normele educaționale internaționale. În continuare, articolul va face un salt spectaculos la aspectele geopolitice, potrivit cărora Rusia și Germania ar fi complotat împotriva catolicismului și a păcii europene, promovând comunismul. Așa cum era de așteptat, autorul vede și aici mâna iudeo-masoneriei. Iar pentru a fi cât mai convingător, își va încheia articolul, declarând că pentru ca biserica, școala și armata să lucreze în serviciul națiunii, „trebuie înlăturat bușteanul care le paralizează acțiunea: pacifismul iudeo-masonico-revoluționar – care lucrează la hegemonia Germaniei și la triumful revoluției iudeo-comuniste”³⁸.

Oricât am încerca să structurăm informațiile aduse de autor, vom eșua în încercarea de a le conferi o consecutivitate logică, din simplul motiv că acesta pune laolaltă toate problemele României sau cel puțin aspectele considerate a fi problematice, găsim vinovatul de serviciu: *iudeo-masoneria*. În acest moment observăm o tendință care în anii '30 va deveni o „normalitate” în luările de cuvânt ale extremei drepte: dacă în anii precedenți exista minima tendință de a-și întemeia discursurile fie și pe niște surse îndoielnice, dar oricum persista protocolul prezentării acestora, începând cu 1929, discursurile fac trimiteri la surse pe care nu le prezintă, iar cititorul este cel care trebuie să-i creadă pe cuvânt. Tendința în cauză se va generaliza, iar informațiile deformate, chiar minciunile ideologice de sorginte șovină vor fi preluate de alți autori și perpetuate la nesfârșit.

Începând cu anul 1929, conflictul dintre L.A.N.C. și *Legiunea Arhanghelului Mihail* se întetește, ajungându-se chiar ca studenții cuziști să fie maltratați de legionari, și chiar evacuați din cămine³⁹. Pe fundalul acestor conflicte, *Legiunea* se va reforma, transformându-se în *Garda de Fier*. Și tot pe fundalul conflictelor dintre taberele extremei drepte, Ion Cătuneanu va reveni la „Înfrățirea Românească”, unde la 15 decembrie 1929, publică articolul *În plină ofensivă francmasonă*⁴⁰. Întregul text apare bolduit, sub formă de manifest. Cătuneanu vorbește ca de obicei despre „organizațiile jidovești și despre guvernul împănat de francmasoni”. Atacă vehement guvernul Maniu-Mihalache, care conform lui ar acționa la „ordinele Francmasoneriei, care își are în guvern ca reprezentant, pe însuși Ministrul de Interne, dl Vaida Voevod”. Articolul se încheie cu următoarele cuvinte: „Te întreb, domnule cititor: Suntem sau nu, în plină ofensivă francmasonă? Iată unde duc frunțașii politici actuali România întregită, fără jertfa lor.”⁴¹

Dincolo de faptul că autorul textului invocă surse îndoielnice, precum Paul Rosen, despre care am vorbit anterior, putem întrezări dedesubturile de sorginte conflictuală din cadrul extremei drepte românești. Cătuneanu revine la „Înfrățirea Românească”, acesta fiind organul oficial al L.A.N.C., unde îl atacă pe Vaida-Voevod, în timp ce Corneliu Zelea Codreanu se întreținea cu ministrul

³⁸ *Ibidem*, p. 11.

³⁹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 133–134.

⁴⁰ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 4, 15 Decembrie 1929, p. 38.

⁴¹ *Ibidem*.

de Interne, uneori chiar și trei ore, pentru a obține autorizarea marșurilor organizate de *Garda de Fier*, inclusiv în Basarabia. Vaida-Voevod nu vedea în persoana legionarilor decât niște „tineri zvăpăiați”⁴².

Anul 1930 a cunoscut o campanie antimasonică fără precedent din partea L.A.N.C. în paginile „Înfrățirii Românești”. În prima jumătate a anului, practic fiecare număr al ziarului a cuprins cel puțin un material contra francmasoneriei. Astfel în intervalul ianuarie–octombrie 1930, în paginile „Înfrățirii Românești” vor apărea 28 de materiale în care era atacată masoneria.

La intervale constante, Ion Cătuneanu relua același refren despre renumitele *Protocoale ale Înțelepților Sionului*. Chiar în numărul din 1 ianuarie 1930, el revine cu același material publicat în numărul din 15 decembrie 1926, *Francmasoneria în lumina „Protocoalelor”*⁴³. Diferența era că între timp autorul mai adăugase niște note de subsol cu trimiteri la textele antimasonice ale lui Erich Ludendorff. Acesta, printre altele, participase în 1923 la puciul lui Hitler din München, contribuind chiar la acumularea finanțărilor pentru Partidul Național Socialist din Germania⁴⁴.

În același număr, apare un alt material intitulat *În legătură cu „Marele Orient” – Pe marginea scrisorii inginerului Art. Popescu*⁴⁵. Textul este semnat de Ion I. Angelescu din Prahova. Acesta dorea să vină cu o replică la scrisoarea unui oarecare Art. Popescu, publicată în numărul din 15 decembrie 1929 al ziarului „Dimineața”. Scrisoarea respectivă era și ea o replică la materialul publicat de R. Seișanu în paginile ziarului „Universul”, cu privire la pământarea cu forța în incinta sediului Templului Marelui Orient din București, care a fost devastat. Devastarea Templului era considerată de către Angelescu „un fapt divers care, totuși, privit prin prisma naționalismului integral practicat de noi și de studențimea creștină din România, trebuie considerat ca o lecție ce se cădea neapărat s-o primească politicienii noștri.”⁴⁶ Încercările lui Popescu de a demonstra că francmasoneria a constituit avangarda reformelor sociale în Europa erau combătute vehement. Popescu ar mai fi afirmat că studențimea ar trebui „să se închine cu pietate francmasoneriei”, căci anume ei i se „datorează libertatea studiului”, iar toți „marii înaintași ai României de azi au primit Lumina din Lojile franceze”. Singura replică din partea lui Angelescu este o insinuaare cu privire la lipsa integrității din punct de vedere mintal a lui Popescu. Angelescu își va finaliza tirada cu afirmația că înaintași precum Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Vlad Țepeș, Hașdeu, Maiorescu, Filipescu, Take Ionescu „numai francmasoni n-au fost!”⁴⁷.

⁴² Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 140–141.

⁴³ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 5, 1 Ianuarie 1930, p. 50–53.

⁴⁴ Franz Neumann, Herbert Marcuse, Otto Kirchheimer, *Secret Reports on Nazi Germany. The Frankfurt School. Contribution to the War Effort*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2013, p. 482.

⁴⁵ „Înfrățirea Românească”, nr.cit., p. 59–60.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 59.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 60.

Cu privire la apartenența masonică a lui Ștefan cel Mare sau Vlad Țepeș, nu cred că este cazul să comentăm, fiind evident că în vremea lor, francmasoneria speculativă nu exista încă. Însă în privința lui Hașdeu, care fusese membru al Ordinului Martinist român la 1899⁴⁸ și fusese inițiat în cadrul Ordinului Cabalistic de Roza Cruce la Paris în 1895⁴⁹, se înșela amarnic. Asemenea și în privința lui Titu Maiorescu, care fusese inițiat la 26 noiembrie 1866 în loja *Steaua României* din Iași și căruia atât de blamatul Mare Orient al Franței îi elibera diploma de Maestru la 7 decembrie 1868⁵⁰. În ce privește marii înaintași ai României, invocați în text, este destul să amintim doar numele lui Constantin Mavrocordat și întreaga generație a pașoptiștilor care primiseră aproape toți inițierea în lojile masonice de la Paris. Aceste detalii, fiind printre cele mai evidente, îi scăpau, să sperăm că neintenționat, lui Ion Angelescu.

Evenimentul din 10 decembrie 1929, când aproximativ 14 studenți cuziști au devastat Templul Marelui Orient, avusese loc chiar în timpul desfășurării unei conferințe susținute de către Romulus Cotaru. Studenții i-au agresat pe toți membrii prezenți, au devastat sediul și au confiscat o parte din arhiva organizației⁵¹. Iar acesta avea să fie doar primul dintre atacurile la sediile unor loji masonice, din partea aderenților extremei drepte. Cu toate acestea, doar un singur student dintre cei implicați în procesul devastării a suportat consecințe mai aspre. În paginile aceluiași număr al „Înfrățirii Românești”, dr. Al. Popescu din Vaslui ne anunță că studentul Academiei Comerciale, Auneanu I. Constantin, a fost exmatriculat pentru că s-a dat la acte de vandalism la sediul Templului din strada Lipscani. Autorul rândurilor se arăta indignat de acest gest al Academiei Comerciale, făcând trimitere la exemplele *edificatoare* ale lui Mussolini în Italia, la scrierile antisemite ale lui Nicolae Paulescu și la conferințele lui Ion Cătuneanu⁵².

Așa cum era de așteptat, detractorii francmasoneriei nu făceau o distincție clară între lojile masonice și cele B'nai B'rith. Ion Cătuneanu va reveni în numărul din 1 februarie 1930 cu un material despre B'nai B'rith sau, așa cum o va numi chiar el, sectă masonică. Acesta încearcă să facă o descriere a Ordinului în cauză, menționând că „Jidani au o francmasonerie a lor în care nu permit niciunui Arian să pătrundă”⁵³. Folosirea termenului *Arian* denotă o apropiere clară de doctrina nazistă care avea să facă ravagii peste ceva timp în Europa. În același timp, din momentul folosirii acestui termen, înțelegem că extrema dreaptă adoptase convingeri rasiale distincte și nu mai era vorba doar despre aparent nevinovatul

⁴⁸ Ion T. Ulic, *Istoria MLNR. Documente*. Crestomație alcătuită de dr. Ioan Lixandru, București, Edit. V.I.S. Print, 2013, p. 50.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 53.

⁵⁰ Mihai Dim. Sturdza, Horia Nestorescu-Bălcești, Liviu Papuc, *Francmasoneria și „Junimea” literară*, București, Centrul Național de Studii Francmasonice, 2010, p. 135.

⁵¹ Horia Nestorescu-Bălcești, *Enciclopedia...*, vol. 2, p. 311.

⁵² „Înfrățirea românească”, nr. cit., p. 61.

⁵³ *Ibidem*, Anul VI, No. 7, Cluj, 1 Februarie 1930, p. 73.

„naționalism în formă pură”. Cătuneanu nu era de altfel singurul care întrebuița termenul *arian* în asemenea contexte. Nicolae Paulescu în cartea sa *Degenerarea rasei Jidănești*, publicată în 1928, declară că etnicii evrei ar avea creiere mult mai mici decât reprezentanții *arienilor*⁵⁴. Tocmai din aceste considerente, putem vorbi deja despre rasism ca metodă de lucru, și nu ca de o scăpare.

În același număr, la pagina 84 vom găsi anunțul care informa cititorii cu privire la apariția „Buletinului Anti-Judeo-Masonic”, organ al Institutului de cercetări judeo-masonice, cu sediul în strada Carol Nr. 9, sector I, București⁵⁵.

Apariția „Buletinului Anti-Judeo-Masonic” se datora furtului arhivei Marelui Orient al României, în seara de 10 decembrie 1929. Acest fapt este confirmat chiar în paginile „Înfrățirii Românești” din 15 februarie 1930, unde se republica un fragment din cartea antimasonică a lui Paul Rosen. Mai exact, se publicau niște fragmente pe post de senzaționalisme în stilul *Protocoalelor Înțelepților Sionului*, de o proveniență dubioasă și deformată. În preambulul scris de către Cătuneanu, acesta numește devastarea imobilului Templului Marelui Orient, „percheziție pornită din inițiativă particulară”. Conform lui, această „percheziție, a ridicat chestiunea francmasoneriei, cu efectul că apare în Capitală un «buletin anti-iudeo-masonic»”⁵⁶. Această formulare, venind din partea unui profesor de drept roman la Universitatea din Cluj, ridică cel puțin un semn de întrebare în privința integrității sale profesionale. Materialul publicat apărea cu un titlu caracteristic, ce denotă poziția de superioritate nefondată abordată de către autor: *Pentru desmeticirea francmasonilor români*⁵⁷.

Noua publicație a extremei drepte, „Buletinul Anti-Judeo-Masonic”, era coordonat de profesorul Nicolae Paulescu și de Ion Cătuneanu. Nu în zadar materialele scrise de ei sunt semnalate primele în paginile „Buletinului”. Noii publicații i se făcea o reclamă zgomotoasă în paginile „Înfrățirii Românești” din 1 martie 1930, prezentându-se pe larg cuprinsul numărului 2. Nicolae Paulescu venea cu un articol despre *Societatea Națiunilor și influența acesteia asupra Țării Românești* [sic !], atacându-l pe Constantin Kirîțescu, directorul învățământului secundar. În alt articol se încerca a se demonstra că Opera română fusese acaparată de *jidani*. Pentru că în paginile „Buletinului” erau prezentate o serie de documente masonice, din lotul arhivei furate de la sediul Marelui Orient, se recurgea la un joc îndoielnic, pretinzându-se că documentele fuseseră furnizate de un oarecare *Niculae P.*⁵⁸ Înțelegem prea bine că cel mai probabil era vorba despre Nicolae Paulescu. Directorul acestei publicații era Toma Petrescu, cel care va publica în 1941 cartea *Conspirația Lojilor*. Din direcție mai făcea parte și V. Trifu, deputat de Storojineț, un antisemit și antimason de un fanatism atroce. Redactor era M. Prăjescu, al cărui nume l-am mai întâlnit deja în cadrul discursurilor

⁵⁴ A se vedea în acest sens Nicolae Paulescu, *Degenerarea rasei Jidănești*, 1928.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 84.

⁵⁶ *Ibidem*, Anul VI, No. 8, Cluj, 15 februarie 1930, p. 85.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 85-88.

⁵⁸ *Ibidem*, Anul VI, No. 9, Cluj, 1 martie 1930, p. 102.

antimasonice⁵⁹. Întorcându-ne la Toma Petrescu, acesta a recunoscut mult mai târziu că la ordinul lui Ion Antonescu a trebuit să întocmească o listă a masonilor. Atunci când i-a prezentat lista, a primit prompt ordinul să o publice. Petrescu, știind că în listă se regăsesc și persoane apropiate lui Ion Antonescu sau grupurilor de extremă dreaptă, i-a sugerat să o studieze mai întâi și i-a lăsat lista. A doua zi a fost chemat de Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, care i-a dat lista pentru a fi publicată. Între timp Ion Antonescu operase tăieturile necesare în listă. Petrescu a publicat cartea *Conspirația lojilor* abia după aceasta⁶⁰.

Până în luna iunie a anului 1930, practic fiecare număr al „Înfrățirii Românești” ataca francmasoneria în paginile sale. La 15 martie, se va publica discursul lui Alfredo Rocco, ministrul Justiției din Italia pe timpul lui Mussolini, cu privire la necesitatea adoptării legii ce interzicea francmasoneria. Ca de obicei, Cătuneanu va scrie un vast preambul în care va acuza francmasoneria română, explicându-le membrilor Marelui Orient al României cum stau lucrurile de facto și anunțându-i că ei nu știu nimic. De asemenea, făcea referire la Erich Ludendorff, citându-l și recomandând scrierile acestuia. Iar pentru a focaliza atenția cititorului, se întreba: „Pentru ce societate secretă ? [...] Oare cât îi vom mai răbda ?”⁶¹

În același număr găsim și relatarea lui A. Popescu din Vaslui, care afirma că în cadrul asociației „Cultul Patriei”, condusă de către profesorul universitar M. Ștefănescu și care se dorea a fi percepută ca organizație naționalistă, ar figura masoni. În acest sens, i-ar fi adresat o scrisoare președintelui asociației, întrebându-l cum admite așa ceva. Răspunsul a venit într-o formă succintă, în care se relatea că membri ai „Cultului Patriei” pot deveni doar „aceia cari sunt verificați ca fiind buni Români”⁶². La rândul său, Popescu considera de cuviință să se facă cunoscut acest fapt, invocând scrierile lui Paulescu și Cătuneanu, care ar fi demonstrat intențiile masonice de „subjugare a popoarelor sub dominația Cahalului”. Termenul Cahal intrase în lexicul uzual al extremei drepte, datorită lui Nicolae Paulescu, prin publicarea în 1913 a cărții *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Franc-Masoneria*, unde compilase fragmente scoase din context din diverse surse, amalgamate cu declarații neprobate, pentru a compromite tot ce în viziunea sa dăuna spiritului naționalist, cu precădere atacând etnicii evrei.

Printre autorii textelor antimasonice din paginile „Înfrățirii Românești”, îl bănuim și pe Nae Ionescu. Facem această supoziție pentru că, la 1 aprilie, apare un articol intitulat *Francmasoneria în lumina scopurilor ei*, semnat de *Drd. N. Ionescu, București*. Autorul acuza masoneria de „obscurantism medieval, manifestări caraghioase” și încercarea de a „șterge conceptul de rasă și naționalitate în scopul contopirii tuturor în albia umanitarismului fad”. În continuare, se făcea o demonstrație

⁵⁹ Horia Nestorescu-Bălcești, *Enciclopedia ...*, vol. 1, p. 198.

⁶⁰ Alexandru Rufanda, *Așa nu se mai poate ! Memoriile unui francmason: Horia Nestorescu-Bălcești*, București, Centrul Național de Studii Francmasonice, Edit. Nestor, 2018, p. 206.

⁶¹ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 10, Cluj, 15 martie 1930, p. 109–110.

⁶² *Ibidem*, p. 116.

de slalom printre termeni antisemiți și acuzații de marxism și sectarism, aduse masoneriei⁶³. Chiar dacă apare prescurtarea *drd.* care presupune titulatura de doctorand, iar Nae Ionescu își susținuse deja doctoratul în filosofie în 1919 la München, factura textului antimasonic indică un nivel peste media celor care de obicei scriau înșirând la întâmplare învinuiri antisemite și antimasonice. Acest fapt ar duce la concluzia că autorul putea fi chiar Nae Ionescu, care a fost un cunoscut simpatizant legionar. Sunt renumite atacurile lui Ionescu contra lui Nicolae Iorga, care se opunea „Mișcării legionare”, precum și sprijinul oferit lui Corneliu Zelea Codreanu⁶⁴. În acest sens, este de remarcat coloana ce vine imediat după articolul scris de N. Ionescu, unde apare o acuzație de filo-semitism împotriva lui Nicolae Iorga, calificat ca un simpatizant și simpatizat al evreilor, inclusiv al celor din America⁶⁵.

În același număr vom găsi reproduș, cu explicațiile de rigoare, cuprinsul nr. 3 al „Buletinului Anti-Iudeo-Masonic”. Unul dintre titluri menționează că explică diferențele și asemănările dintre Marele Orient și Marea Lojă Națională, precum și „originea acestor două spelunci satanice”⁶⁶. Pentru a clarifica lipsa de discernământ a celor care scriau aceste texte, trebuie să amintim că la un moment dat Jean Pangal a adresat redacției publicației întrebarea ce are cu masoneria. Răspunsul a fost: „N-avem nimic cu Masoneria creștină, ci cu Masoneria lui Sadoveanu.”⁶⁷ Și asta doar pentru că avusese loc federalizarea Marii Loji sau așa-numita *Facțiune Sadoveanu* cu Marele Orient al României. Însă chiar și așa, bănuim că acesta a fost doar un răspuns de complezență, știindu-se foarte bine că nu se accepta nici măcar intenția de a pune alături termenii *creștin* și *masonerie*.

După o absență de durată, în paginile „Înfrățirii Românești” își va face apariția Nicolae Paulescu, a cărui conferință, *Franc-Masoneria în Țara Românească după războiu*, susținută la 16 martie 1930, este publicată la 15 aprilie⁶⁸. O bună parte a textului reprezenta practic un plagiat după *Istoricul Franc-Masoneriei în România*, semnat de Ioan T. Ulic și publicat în „Revista Polițienească Paza”, nr. 9–10, 1923. Paulescu preluase cu fidelitate numele prezentate, datele, etc. La rândul său adăugase doar comentarii antisemite și ceva date culese din documentele furate de la sediul Marelui Orient, precum și date despre Ordinul B’nai B’rith.

Însă pentru că se apropia Paștele, redacția a mai inclus un material în același număr, cu titlul *Creștinism – Iudaism. Îndemnuri de Sfintele Paști*, semnat de Ioan Tăcut din Someș⁶⁹. Articolul, care se dorea o predică pascală, învinuia evreii de toate relele sociale pornind de la eternul că ei l-au răstignit pe Iisus. În cele din urmă, citând masiv din Paulescu, se ajungea și la francmasonerie, „acest instrument teribil” al evreilor.

⁶³ *Ibidem*, Anul VI, No. 11, Cluj, 1 aprilie 1930, p. 127.

⁶⁴ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 175–176.

⁶⁵ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 11, Cluj, 1 aprilie 1930, p. 127.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 131.

⁶⁷ Horia Nestorescu-Bălcești, *Mihail Sadoveanu Mason*, București, Edit. Nestor, 2007, p. 21.

⁶⁸ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 12, Cluj, 15 aprilie 1930, p. 133–135.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 141–144.

În luna mai, Cătuneanu va readuce, pentru a câta oară, în atenția cititorilor, fragmente din enciclica papală de la 1884, *Humanum Genus*, prin care francmasoneria era condamnată⁷⁰. Aceste repetiții la nesfârșit induc ideea dorinței de îndoctrinare, precum și o lipsă de argumente care dictează repetarea aceluiași lucruri. În continuare se publică o scrisoare a unui oarecare *A.S.A. învățător, Basarabia*⁷¹. Acesta se arată indignat de numărul atât de mare al evreilor basarabeni și îi acuza pe guvernanți de faptul că i-au oferit atribuții administrative „alarmistului musiu-mason-trădător Stere pentru această provincie”⁷². În final autorul își exprima dorința ca L.A.N.C. să fie sprijinit în toate.

În paginile aceluiași număr a fost integrat încă un material antimasonic, intitulat *Pericolul francmasoneriei în România Mare*, semnat de A. Țânțăreanu, „delegat al Comitetului Executiv al U.N.S.C.R. cu studiul Problemei Francmasonice, București”⁷³. Acesta își exprima grija cu privire la tendințele imperialismului iudaic și presupusa luptă a masoneriei contra creștinismului. Însă ulterior, autorul va conchide că, în urma „percheziției studențești” de la sediul Marelui Orient, „dovada a fost făcută pe deplin că toate societățile masonice din România criate [sic !] din ordinul lojelor din Rusia de la 1919, New-York sau Marele Orient francez sunt sub dependența lor și primesc în prezent ordine de la Paris, Geneva, New-York, Budapesta, Berlin sau Moscova și fac spionaj în folosul aceluiași centre.”⁷⁴ În continuare se cerea ca francmasoneria să fie interzisă, iar societățile secrete să fie lichidate. Acuzățiile de spionaj în acest context ne aduc aminte de scenariile comuniste, în care, peste 22 de ani, francmasonii români vor fi întemnițați și supuși torturilor sub acuzația de înaltă trădare de stat, împreună cu o bună parte dintre cei care la 1930 făceau pe acuzatorii⁷⁵.

Cu fiecare lună, „Înfrățirea Românească” aborda tot mai consistent problema francmasoneriei, oferind spațiu larg textelor antimasonice. Se ajungea chiar la 10 pagini consecutive dedicate numai acestui subiect. Uneori ambele numere („Înfrățirea Românească” apărea bilunar) includeau masiv materiale de acest gen. Francmasoneria devenise nu doar o țință constantă, ci chiar un laitmotiv pe post de sperietoare. Luna iunie a anului 1930 a constituit un asemenea exemplu, în care ambele numere au fost supraîncărcate cu materiale antimasonice. În numărul din 1 iunie, i se oferea spațiu discursului anti-masonic, întocmit după surse arhiinvocate de către Cătuneanu, semnat de episcopul greco-catolic de la Iași, Nicolae Iosef Camilli⁷⁶. Tot aici se reproducea cuprinsul numărului 5 al „Buletinului Anti-Judeo-Masonic”⁷⁷. Dacă

⁷⁰ *Ibidem*, Anul VI, No. 13, Cluj, 1 maiu 1930, p. 147–149.

⁷¹ *Ibidem*, p. 149–150.

⁷² *Ibidem*, p. 150.

⁷³ *Ibidem*, p. 151.

⁷⁴ *Idem*.

⁷⁵ Diana Mandache, *Masoni sub judecată comunistă. Grupul Bellu*, București, Edit. Corint, 2019, p. 66–67.

⁷⁶ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 15, Cluj, 1 Iunie 1930, p. 169–171.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 176–177.

anterior materialele publicate în paginile publicației citate erau pe post de relatări și interpretări ale unor știri și date, în acest moment s-a ajuns ca informații dintre cele mai bizare să fie folosite în scop de isterizare a opiniei publice. Se relatează de exemplu un caz (fără a se indica sursele) în care etnicii evrei din Rusia ar fi impus unui copil să scoată ochii unei icoane, după care ar fi urmat o minune, un muncitor de la tribună convertindu-se pe loc la creștinism și strigând „Tovarăși, Christos a înviat !” Celelalte materiale nu diferă prea mult, aici observăm cât de jos era nivelul materialelor prezentate, mizându-se pe stimularea emoțiilor cititorului neavizat.

Cu un titlu pompos, se anunța că *Asociația Cultul Patriei ia poziție de luptă contra Francmasoneriei*⁷⁸. Mai exact, era reprodus textul rezoluției adoptate de asociația în cauză în cadrul Adunării Naționale a acesteia desfășurate la Cluj la 11 mai. La punctul 4 al rezoluției adoptate se stipula că trebuie „să se suprimă curentele fătășe sau oculte cari duc la destrămarea patriei, cum sunt iredentismul, bolșevismul, demagogia [sic !], masoneria și regionalismul”⁷⁹.

Pe pagina următoare, Șt. Peneș dădea o replică celor de la ziarul „Unirea”, care afirmaseră că totuși guvernul Maniu nu ar fi fost înțesat de francmasoni, așa cum se pretindea. Peneș le servea, citând din „Buletinul Anti-Judeo-Masonic”, numele următorilor masoni din cadrul guvernului: Vaida-Voevod – ministrul de Interne, Voicu-Nițescu – ministrul Justiției, Mihail Vlahide – secretarul general al Președinției Consiliului de Miniștri. Însă intuind probabil că ar putea primi replica că numele a trei masoni nu poate servi drept temei pentru calificativul *înțesat*, Peneș promitea că, dacă se va mai insista, va veni și cu alte informații⁸⁰.

Ziarul „Unirea” va fi vizat și în ediția din 15 iunie a publicației oficiale a L.A.N.C. „Unirea” era acuzată că ar fi cenzurat toate pasajele cu privire la francmasonerie din rezoluția *Asociației Cultul Patriei*, pe care au reprodus-o parțial. Cătuneanu anunță că el personal fusese prezent la adunarea asociației și că avusese o luare de cuvânt cu privire la francmasonerie. Astfel găsea de cuviință să reproducă în paginile ediției de față discursul său. Discursul în sine reprezenta de facto un rezumat al celorlalte articole antimasonice scrise de el până atunci⁸¹.

Un alt material care frapează prin lipsa de discernământ este intitulat *Pan-Europa sau Cea mai mare escrocherie jidovească din sec. al XX-lea* semnat de Ioan Delateișani, *Germania*⁸². Pentru început se anunța că recent avusese loc la Berlin Congresul Uniunii Paneuropene. Așa cum era de așteptat, în lucrările Congresului erau întrevăzute interesele sioniste. Însă în continuare se reproduc fragmente din discursul antimasonic al lui Mussolini, pe care Ioan Delateișani consideră de cuviință să-l completeze, după cum urmează:

⁷⁸ *Ibidem*, p. 177.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 178.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 180.

⁸¹ *Ibidem*, Anul VI, No. 16, Cluj, 15 Iunie 1930, p. 181–182.

⁸² *Ibidem*, p. 183–185.

„Ne luăm noi sarcina să completăm pe Mussolini, și să spunem pe românește și fără înconjur, ceea ce Ducele a spus la figurat. Sectele la cari face aluzie Mussolini sunt, în primul rând, marea sectă jidovească, apoi secta ocultistă și satanică și în al treilea rând, secta masonică. Secta masonică este direct sub influența sectei jidovești, iar secta ocultistă este inspirată de Kahală [sic !]. Grupurile sunt adunături scelerate, ca Liga Drepturilor Omului, Asociația de corporațiunea intelectuală de pe lângă Liga Națiunilor, Asociația pentru Pan-Europa, I.M.C.A., Cercetășia, Rotary Club, Societatea Teozofică, Soc. de Radiodifuziune [sic !] etc.”⁸³.

Acest fragment denotă gradul de isterizare socială în privința francmasoneriei, fiind în mod direct rezultatul lucrărilor extremei drepte. Așa cum s-a dorit, se ajunsese la o lipsă aproape desăvârșită a discernământului, fiind considerat malefic orice element care scăpa înțelegerii cuiva. Or, tocmai acestea sunt caracteristice unei adevărate vânători de vrăjitoare.

Ștefan Peneș va reveni cu un material în care îi lua apărarea masonului Vaida-Voevod, care ar fi fost demis, pentru că, chipurile, ar fi fost considerat *naționalist*. Autorul îl numește „francmason naiv” pe Ion C. Brătianu, care, deși semnase la Berlin pentru „încetățenirea jidanilor”, ajuns acasă și-ar fi dat demisia din guvern. Pe acest fond nu ezită să îl acuse pe Vintilă Brătianu de simpatii semite, numindu-i „jidani” pe Pangal și alții, insistând că „poporul așteaptă venirea la putere a Ligii Apărării Naționale Creștine”⁸⁴.

În același număr se va publica a doua parte a discursului lui Paulescu despre istoria francmasoneriei în România⁸⁵. În această a doua parte, găsim unele detalii foarte specifice, cum ar fi, de exemplu, lista lojilor din cadrul Marii Loji Naționale Române, precum și situația Ordinului Martinist român. Or, aceste date nu puteau să provină din documentele confiscate la sediul Marelui Orient în data de 10 decembrie 1929. Informațiile oferite corespund manuscriselor lui Ioan T. Ulic, care întocmise istoricul Marii Loji Naționale după documentele din arhiva acestei organizații⁸⁶. Faptul în sine ne sugerează că Paulescu avea acces la manuscrisele lui Ulic sau chiar la documente din arhiva Marii Loji Naționale. În acest context, trebuie să menționăm că așa-zisa luptă antimasonică a extremei drepte nu excludea eventualitatea ca unii membri ai mișcărilor naționaliste să fi fost francmasoni. Drept dovadă stă mărturia căpitanului N. Casian, care în 1923, fiind membru al *Mișcării Naționale Fasciste*, devine și mason în loja *Steaua Dunării* din București. El afirmă că i s-ar fi solicitat în perioada 1923–1924 să încerce să-i convingă să adere la francmasoneria națională în frunte cu Jean Pangal, pe A.C. Cuza și Nicolae Paulescu. Se știe, de asemenea, că însuși Jean Pangal avea porniri antisemite. La 12 martie 1926, un grup de masoni de etnie evreiască s-a opus inițierii unui grup de candidați din anturajul lui A.C. Cuza, cel mai probabil membri L.A.N.C. Pentru

⁸³ *Ibidem*, p. 184.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 186.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 188–189.

⁸⁶ A se vedea în acest sens Ion T. Ulic, *op. cit.*

acest fapt, cei care s-au opus au fost excluși din masonerie iar Jean Pangal i s-ar fi adresat unuia dintre ei, lui Nicolae I. Alexandrescu: „De când ai devenit, Nicolae, avocatul jidanilor ?”⁸⁷ Or, din gruparea lui Pangal făcea parte și Ioan T. Ulic.

Creșterea intensității mesajelor cu tentă rasistă avea loc în paralel cu fondarea unor instituții precum Institutul Eugenic de la Cluj, fondat de Iuliu Moldovan, în a cărui activitate, extrema dreaptă vedea „întărirea – fizică și morală – a rasei”⁸⁸. Pe acest fundal se puneau totuși problema asociațiilor sportive, în cadrul cărora activau francmasoni, precum era Mihail Negru. În acest sens se specifica: „Există o mare racilă, care trebuie operată și arsă cu fierul roșu !”⁸⁹ Putem vedea că se ajunsese deja la mesaje cu tentă de epurare. Aceste tendințe vor escalada mult în anii următori.

În tot acest proces artificial de vânatoare de vrăjitoare, chiar și liderii de frunte ai L.A.N.C.-ului au ajuns să fie suspectați de apartenență masonică. Este cazul lui A.C. Cuza, despre care ziarul „Curentul” publicase un material în care pune în discuție posibilitatea ca acesta să fie francmason. La rândul său, Cuza a considerat de cuviință să vină în paginile „Înfrățirii Românești” cu un mesaj de infirmare: „Cum să fii francmason când știe toată lumea, că sunt contra jidanilor ?”⁹⁰ Ziarul „Curentul” fusese fondat de Pamfil Șeicaru în 1928.

După o perioadă de șase luni în care „Înfrățirea Românească” a mitraliat francmasoneria, s-a așternut liniștea până în luna octombrie, când în numărul 24, Ion Cătuneanu abordează subiectul antisemitismului într-o formulă tipică regimurilor totalitare. El plasează un șir de întrebări cu privire la anumite probleme sociale sau geopolitice, și tot el oferă răspunsul care este unul și același aproape de fiecare dată: „francmasoneria !”⁹¹

În același număr, se publica lista membrilor Consiliului Ordinului Marelui Orient al României, aleși în ținuta din 6 aprilie 1930. De asemenea, se afirma că Stancu Brădișteanu ar fi fost membru al lojei *Înfrățirea*, de sub obediența Marelui Orient. Indignarea era cu atât mai mare, cu cât Stancu Brădișteanu era doctor în teologie și director al Cultului Ortodox în cadrul Ministerului Cultelor. Autorul textului afirma că îl regăsise pe Brădișteanu și în Buletinul Marelui Orient, care fusese furnizat redacției de către un francmason „care a început să se desmeticească”. În continuare Brădișteanu era numit *Cenușar*, pentru că ar fi promovat tehnica cremației⁹².

Revista „Înfrățirea Românească” urma să mai apară doar până la sfârșitul anului 1931. Textele cu tentă antimasonică vor persista, repetând mereu aceleași motive, irelevante și nefondate. Lucrurile vor culmina la 13 noiembrie 1930, când un alt grup de studenți din cadrul L.A.N.C. vor plasa la intrarea în Templul Marii

⁸⁷ Horia Nestorescu-Bălcești, *Enciclopedia ...*, vol. 3, p. 27.

⁸⁸ „Înfrățirea Românească”, Anul VI, No. 16, Cluj, 15 Iunie 1930, p. 189.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 190.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 192.

⁹¹ *Ibidem*, Anul VI, Nr. 24, Cluj, 15 Octombrie 1930, p. 249–250.

⁹² *Ibidem*, p. 259.

Loji Naționale din România, din strada Câmpineanu nr. 45, o bombă artizanală fabricată dintr-un obuz umplut cu dinamită căruia i-au adăugat un fitil cu capsă sistem „Pikford”. Cel mai probabil, studenții cuziști au interpretat ad-litteram o frază din ritualul masonic: „La ce oră obișnuiesc masonii să-și încheie lucrările ? La miezul nopții.” Fraza are înțeles simbolic, însă cei din L.A.N.C. au interpretat-o la propriu, sperând că masonii mai erau prezenți la acea oră în Templu. Din fericire, cum nimeni nu era prezent în clădire, nu au existat victime⁹³. Propaganda antimasonică și mesajele de înfierare își făcuseră efectul. Situația masoneriei române se va înrăutăți de la o zi la alta, ajungându-se treptat la o atmosferă imposibilă, astfel încât în 1937, francmasoneria română este pusă în adormire.

O parte din acuzațiile extremei drepte cu privire la francmasonerie vor fi preluate ulterior de regimul comunist instaurat în România, iar vechii acuzatori vor ajunge să împartă aceleași celule cu masonii, suportând aceleași chinuri și torturi. Vânătoria de vrăjitoare era aceeași, doar că se desfășura în alte condiții și alte realități politice.

Exemplele de propagandă antimasonică asociată cu antisemitismul, sunt necesare nu atât pentru a blama o generație care pornise pe un drum greșit. Studierea acestor cazuri este necesară pentru a ne oferi nouă înșine o lecție despre greșeli care nu trebuie repetate. Consecințele au fost suportate nu doar de către acuzați și acuzatori, ci de întreaga populație, devenită fie victimă a isterizării prin metode manipulatorii, fie țapi ispășitori pentru fapte necomise. Istoria trebuie studiată și cunoscută anume pentru a evita vechile greșeli și pentru a pune fundamentele unei societăți lipsite de prejudecăți și preconcepții.

⁹³ Alexandru Rufanda, *Așa nu ...*, p. 254.